GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשע"ח, 2018
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (1×14) – 14 נקודות
פרק שני – (3×9) + (1×13) – 40 נקודות
פרק שלישי – (2×12) – 24 נקודות
פרק רביעי – (2×11) – 22 נקודות
סה"כ – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. הגישה הכלכלית־חברתית הליברלית (ניאו־ליברלית). הצגה: מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי־כלכלי (סוברת שהחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים); הפרט אחראי לחייו / לרווחתו; דגש על יוזמה פרטית, יעילות ותחרות, שוק חופשי; מעורבות מינימלית של המדינה בתחום החברתי־כלכלי – הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "בכך ביקשה הממשלה לצמצם את מעורבות המדינה במתן שירותים רפואיים ולעודד את התחרות ואת הפעילות של גופים פרטיים במערכת הבריאות." קישור: הקמת בית חולים בבעלות פרטית היא הפרטה של שירות, שנועדה לצמצם את מעורבות המדינה ולעודד תחרות ויוזמה פרטית.

ב. הזכות לחיים ולביטחון: זכות טבעית; לכל אדם זכות לחיות ולהיות מוגן מפני פגיעה בחייו ובגופו; המדינה אחראית להגן על חייהם ועל ביטחונם של תושביה; מעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. ציטוט: "לטענתו, העזיבה ההמונית של רופאים ואחיות אל בית החולים החדש מסכנת את שלומם של החולים תושבי האזור משום שהיא פוגעת ביכולת של בית החולים שבניהולו להעניק לציבור שירות רפואי ראוי." קישור: מחסור ברופאים ובאחיות מסכן את חייהם ואת גופם של החולים, והמנהל פונה לממשלה שתמלא את חובתה להגן עליהם. (מתקבלת גם: הזכות לבריאות – זכות חברתית.)

שאלה 2

א. עקרון הגבלת השלטון: עוצמת השלטון; הסכנה שינצל לרעה את כוחו ויפגע בזכויות; לכן יש להגבילו – הפרדת רשויות, אמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים). כאן: פיקוח וביקורת בלתי פורמליים של אזרחים, ביוזמתם וללא הסמכה חוקית (למשל ברשתות החברתיות). ציטוט: "תושבים רבים מגיבים על המתפרסם ומביעים את דעתם בנוגע לפעילות העירייה, וכך מבטיחים את ההתנהלות התקינה של העירייה בפעולותיה למען תושבי העיר." קישור: התגובות של התושבים הן אמצעי בלתי פורמלי לפקח על הרשות המקומית ולמנוע ממנה לנצל לרעה את כוחה.

ב. הזכות לכבוד: זכותו של כל אדם, מעצם היותו אדם, שלא יושפל ושלא ייפגע כבודו; זכות טבעית המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; נגזרת ממנה הזכות לשם טוב. ציטוט: "בדף הרשת החברתית של אחת מן העיריות, פרסם תושב קללות וגידופים המכוונים לראש העיר." / "לדברי דובר העירייה, תגובות פוגעניות כלפי ראש העיר פוגעות באחת מזכויותיו, והעירייה לא תאפשר לתגובות כאלה להופיע בדף האינטרנט שהיא מנהלת." קישור: קללות וגידופים בפומבי משפילים את ראש העיר ופוגעים בכבודו כאדם.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

ביטוי דמוקרטי, אחד מתוך: המדינה "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין"; "תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות"; מוסדות השלטון ייקבעו בידי אספה מכוננת נבחרת ועל פי חוקה; מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום; קריאה לבני העם הערבי לשותפות על יסוד אזרחות מלאה ושווה ונציגות מתאימה בכל מוסדותיה. ביטוי יהודי, אחד מתוך: הכרזה על הקמת "מדינה יהודית בארץ־ישראל"; המדינה "תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות"; הקשר ההיסטורי של העם היהודי לארץ ישראל (בה קם העם, בה עוצבה דמותו); זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו; פנייה לעם היהודי בתפוצות.

שאלה 4

ארצית: כל המדינה היא אזור בחירה אחד; כל הקולות של כל רשימה, מכל רחבי הארץ, נספרים יחד, והמושבים מחולקים לפי סך הקולות בכל הארץ; חברי הכנסת אינם נבחרים כנציגים של אזור גאוגרפי מסוים. יחסית: מספר המושבים (המנדטים) שכל רשימה מקבלת בכנסת יחסי לשיעור הקולות שקיבלה בבחירות; רק רשימה שעברה את אחוז החסימה (כיום 3.25% מן הקולות הכשרים) זוכה בייצוג; כך הכנסת משקפת במידה רבה את מגוון העמדות בציבור.

שאלה 5

של מי: כל שר בממשלה; על מה: על הנושאים שבתחום משרדו ועל פעולות סגל עובדיו, גם אם נעשו שלא בידיעתו; כלפי מי: הכנסת והציבור; אופי: אחריות אקטיבית – לדווח לכנסת, להשיב על שאילתות, לתקן ליקויים בתחום משרדו; אחריות ציבורית ולא משפטית (במקרים חמורים – נורמה ציבורית של התפטרות).

שאלה 6

הצגה: זכותו של אדם שבעת הליך משפטי (חקירה, מעצר, משפט) תינתן לו הגנה מפני פגיעה בזכויותיו מעבר לנדרש. אמצעי אחד מתוך: חזקת החפות; אין עונש בלא חוק; אין חיפוש בלא צו; זכות לייצוג משפטי; שופטים בלתי תלויים; זכות לדעת במה מואשמים ולראות את הראיות; זכות ערעור; משפט פומבי; ככלל, אין לעצור אדם יותר מ־24 שעות בלי להביאו לפני שופט.

שאלה 7

שניים מאלה, כל אחד מוצג: חוק השבות / חוק האזרחות / הכרזת העצמאות מאפשרים לכל יהודי לעלות לישראל ולקבל בה אזרחות; מוסדות מטעם המדינה מטפלים בחיזוק הזהות היהודית של יהדות התפוצות ובעלייתם לישראל (למשל ההסתדרות הציונית העולמית שמעמדה מעוגן בחוק, כהונה של שרים לענייני התפוצות ולענייני קליטת עלייה); התגייסות המדינה לטובת יהודים המצויים במצוקה ברחבי העולם / מבצעים להעלאת יהודים מארצות שונות / הסיוע למסורבי העלייה; החוק הפלילי מאפשר ענישה של מי שפגע ביהודי על רקע יהדותו גם אם עשה זאת מחוץ לשטח המדינה וכלפי יהודי שאיננו אזרח המדינה; החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם מאפשר ענישה של מי שביצע פשעים נגד העם היהודי בשנות השואה.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

- שניים מאלה: מאמינים בעיקרי האמונה של הדת היהודית ומקפידים על שמירת מצוות; לימוד תורה ערך עליון (העדפה של לימוד תורה על פני שירות צבאי); נמנעים משימוש בבתי דין כלליים ויש להם בתי דין משלהם; נשמעים למרות רבניהם בכל תחומי החיים; שואפים להתנהלות המדינה על פי ההלכה; מורכבים מתתי־קבוצות (חסידים, ליטאים, ספרדים); מגמה של התבדלות במגורים והסתגרות; מערכת חינוך נפרדת המדגישה לימודי קודש; חלק מהקבוצות אינן ציוניות; הקפדה על לבוש המבטא השתייכות לקבוצה.

- הסדר הסטטוס קוו: הסדר שהושג ערב הקמת המדינה (יסודו במכתב ששלחה הנהלת הסוכנות היהודית לאגודת ישראל ב־1947); בין דתיים לחילונים; להסדרת מחלוקות בענייני דת ומדינה, כדי למנוע העמקת מחלוקות ולאפשר חיים משותפים; ארבע סוגיות: השבת כיום המנוחה הרשמי (ליהודים), כשרות במוסדות ממלכתיים, נישואין וגירושין של יהודים לפי ההלכה, אוטונומיה לזרם החינוך החרדי. קישור, למשל: הסדר הסטטוס קוו מבטיח אוטונומיה לחינוך החרדי, וכך מאפשר את קיומה של מערכת חינוך חרדית נפרדת המדגישה לימודי קודש (ואת ההסתגרות כלפי החברה הכללית).

שאלה 9

- דיווח: מסירת מידע לציבור על המתרחש במדינה ובעולם – עובדות על אירועים, על החלטות השלטון ועל פעולותיו – באופן אמין ומדויק, כדי שהאזרחים יידעו מה קורה ויוכלו לגבש עמדה. פרשנות: הסבר וניתוח של האירועים והמידע – הרקע, המשמעות וההשלכות האפשריות – כדי לעזור לציבור להבין אותם; הפרשנות משקפת את השקפתו ואת שיקול דעתו של הפרשן, ולכן יש להפריד בינה ובין הדיווח העובדתי.

- חופש הביטוי: זכותו של כל אדם להביע ולהפיץ בפומבי את דעותיו, אמונותיו, רגשותיו וכל העדפה שירצה, בכל דרך – בדיבור, בכתב, באמצעי התקשורת, באמנות, בהפגנות ועוד; נגזר מן הזכות לחירות. קישור, למשל: בפרשנות עיתונאים ופרשנים מביעים ומפיצים בפומבי, באמצעי התקשורת, את דעותיהם על האירועים ועל מדיניות השלטון, גם כשהן ביקורתיות – וכך מממשים את חופש הביטוי. (או: הדיווח מאפשר לעיתונאים להפיץ מידע, ולציבור – לקבל מידע ולהביע עליו את דעתו.)

שאלה 10

- בחירות מקדימות (פריימריז): שיטה לגיבוש רשימת המועמדים של מפלגה, שבה כל חברי המפלגה הרשומים (המתפקדים) בוחרים בבחירות פנימיות את המועמדים לרשימת המפלגה לכנסת ואת מקומם ברשימה; כל מועמד מתמודד על קולות חברי המפלגה, ומקומו נקבע לפי מספר הקולות שקיבל.

- דמוקרטיה עקיפה (ייצוגית): העם הוא הריבון, אך האזרחים אינם מכריעים בעצמם בכל עניין; הם בוחרים נציגים, לתקופה קצובה, שמקבלים החלטות ופועלים בשמם ולמענם, ונותנים להם דין וחשבון. קישור: בפריימריז חברי המפלגה אינם קובעים בעצמם את מדיניות המפלגה ואינם מכהנים בעצמם בכנסת, אלא בוחרים נציגים – המועמדים – שייצגו אותם ואת עמדותיהם; הנבחרים תלויים בתמיכת חברי המפלגה ונותנים להם דין וחשבון, כי בפריימריז הבאים יוכלו לבחור בהם שוב או להחליפם.

שאלה 11

- שתיים מאלה, כל אחת מוסברת: חקיקת חוקי עזר – מועצת הרשות מתקינה חוקי עזר שחלים בתחומה (למשל בנושאי ניקיון, חנייה, שילוט, שעות פתיחת עסקים), במסגרת הסמכויות שהחוק נותן לה; הטלת מסים, היטלים ואגרות – גביית ארנונה מתושבי הרשות ומבעלי עסקים, ואגרות והיטלים לפי חוקי העזר, כדי לממן את שירותיה; מתן שירותים לתושבים – חינוך, רווחה, תברואה, תשתיות; תכנון ובנייה – הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה, מתן היתרי בנייה ופיקוח על הבנייה; מתן רישיונות עסק.

- שלטון החוק: חובת הציות לחוק חלה על כולם – האזרחים ורשויות השלטון כפופים לחוק ושווים בפני החוק (לאדם מותר הכול כל עוד החוק לא אוסר, ולרשות מותר רק מה שהוסמכה בחוק); החוק נחקק בהליך דמוקרטי, מפורסם ומנוסח בבהירות, מגדיר כללי התנהגות ומאזן בין טובת הכלל לטובת הפרט. קישור, למשל: הרשות המקומית רשאית להתקין חוקי עזר ולהטיל מסים ואגרות רק משום שחוקי הכנסת הסמיכו אותה, ורק במסגרת ההסמכה; חוקי העזר כפופים לחוקי הכנסת ואסור שיסתרו אותם; הם מפורסמים ומגדירים לתושבים מה מותר ומה אסור, וגם הרשות עצמה כפופה להם.

שאלה 12

- ארגונים התנדבותיים (וולונטריים) שקמים ביוזמת אזרחים – לרוב כעמותות; אינם חלק מן השלטון ואינם פועלים למטרות רווח; פועלים לקידום מטרות ציבוריות וחברתיות: מתן שירותים (רווחה, חינוך, בריאות, סיוע לנזקקים), קידום זכויות של קבוצות שונות והשפעה על המדיניות, ופיקוח וביקורת על רשויות השלטון; מקורות המימון: תרומות, דמי חבר, ולעיתים גם תמיכה של המדינה. "המגזר השלישי" – לצד המגזר הציבורי (המדינה) והמגזר העסקי.

- פלורליזם: הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים וקבוצות; עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון דעות ועמדות של אנשים או קבוצות בחברה; לפיכך יש לאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלה. קישור: בחברה פועלים ארגונים חוץ־ממשלתיים רבים ומגוונים, שכל אחד מהם מבטא עמדות, ערכים ואינטרסים של קבוצה אחרת – ביטוי להכרה בערך הריבוי; כל קבוצת אזרחים יכולה להתארגן בארגון כזה ולפעול לקידום מטרותיה – מימוש הרכיב שלפיו יש לאפשר לכל קבוצה להתארגן ולפעול להשגת האינטרסים שלה.

פרק שלישי (24 נקודות)

שאלה 13

הצגה: מדינה שהיא מדינת הלאום של קבוצת לאום אחת, המוגדרת על בסיס אתני־תרבותי (מוצא, היסטוריה, תרבות, שפה ולעיתים דת), וממשת את זכותו של לאום זה להגדרה עצמית; אין חפיפה בין הלאום לאזרחות – בני הלאום החיים מחוץ למדינה הם חלק ממנו, ואזרחים בני מיעוטים אינם חלק ממנו; אופייה של המדינה ומרחבה הציבורי (סמלים, שפה, לוח שנה וחגים) משקפים את תרבות הלאום, והיא מעודדת את הקשר עם בני הלאום בתפוצות; לכל האזרחים, ובהם בני המיעוטים, שוויון זכויות אזרחי, ולמיעוטים יכולות להינתן זכויות קבוצתיות.
ציטוט: "מסורת זו היא התשתית לדמותה היהודית של מדינת ישראל, והיא באה בה לידי ביטוי נרחב במרחב הציבורי." / "לכן השמירה על כבוד האדם היא מרכיב חשוב גם בזהות היהודית של מדינת ישראל וגם בזהותה כמדינה דמוקרטית המממשת את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית." קישור: המדינה ממשת את זכותו של לאום אחד – העם היהודי – להגדרה עצמית, ותרבותו ומסורתו באות לידי ביטוי במרחב הציבורי שלה.

שאלה 14

הצגה: מצב שבו הרוב, באמצעות הכרעה דמוקרטית או בכוח מעמדו, מנצל את כוחו לרעה ופוגע בזכויות היסוד של המיעוט או של הפרט, או בעקרונות היסוד של הדמוקרטיה; לכן הכרעת הרוב צריכה להיות מוגבלת – לרוב אין סמכות לפגוע בזכויות היסוד של המיעוט. ציטוט: "המוסר היהודי דורש מאיתנו לנהוג בכבוד כלפי המיעוטים שאינם משתייכים לקבוצות הגדולות והחזקות בחברה ולהימנע מפגיעה בהם ובזכויותיהם." / "לדעתי, עלינו להיאבק בתופעות אלה, לנהוג בכבוד כלפי כל המגזרים בחברה הישראלית ולהימנע מפגיעה בהם ובזכויותיהם, במיוחד בחלשים ובקטנים שבהם." קישור: הכותב חושש שהקבוצות הגדולות והחזקות (הרוב) יפגעו במיעוטים ובזכויותיהם, וקורא להימנע מכך.

שאלה 15

הצגה: נכונות לקבל את זכותו של האחר להחזיק בדעות, באמונות ובאורח חיים שונים משלנו ולפעול לפיהם, גם כשהם מנוגדים לדעותינו, אינם נעימים לנו ואף מכעיסים אותנו; הסובלנות היא איפוק – הימנעות מפגיעה באחר ובזכותו להביע את דעתו; אין פירושה ויתור על עמדותינו – אפשר להתווכח ולנסות לשכנע; יש לה גבולות (אין לסבול אלימות והסתה). ציטוט: "לכן אני סבור שלא את השוני עלינו להעלים כי אם את הדעות הקדומות כלפי אחרים, וכי אנחנו חייבים להתחשב בצורכי האחר ובדעותיו ולהימנע מפגיעה בהם." קישור: הכותב קורא לקבל את השוני של האחר ואת דעותיו, להתחשב בהם ולהימנע מפגיעה בהם – איפוק ונכונות לקבל את זכותו של האחר להיות שונה.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 16–18

שאלה 16

- פיקוח וביקורת על הממשלה (הרשות המבצעת). הצגה: מנגנון פיקוח פורמלי – הכנסת מפקחת על מדיניות הממשלה ועל פעולותיה ומבקרת אותן; אמצעים: אופוזיציה, ועדות, אישור התקציב, הצעת אי־אמון, שאילתות, הצעות לסדר היום. ציטוט: "כמה חברי כנסת טענו שהממשלה אינה פועלת במידה מספקת לפתרון הבעיה ודרשו שהממשלה תקבע כי הפחתת מספר תאונות הדרכים היא יעד לאומי." קישור: בדיון במליאה חברי הכנסת מבקרים את פעולות הממשלה ("אינה פועלת במידה מספקת") ודורשים ממנה לשנות את מדיניותה ולהטיל אחריות על השר. (מתקבל גם: ייצוג האזרחים.)

שאלה 17

- זכויות קבוצתיות־תרבותיות (זכויות מיעוט): זכויות הניתנות לקבוצה (אתנית־תרבותית, דתית, מיעוט לאומי) ולא לפרט; מטרתן לשמר את זהותה הייחודית של הקבוצה ולהסדיר אותה בצורה מוסדית – בתחומי שפה, חינוך, תרבות, דת וייצוג; המדינה קובעת את היקפן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן. ציטוט: "לכבוד חג הקורבן, שחוגגים המוסלמים והדרוזים, הודיעה רשות הטבע והגנים כי תערוך בשמורות הטבע סיורים וסדנאות בשפה הערבית ותפיק עלוני הסברה ומערכי הדרכה בערבית." קישור: גוף ממלכתי מתאים את פעילותו לשפה ולחג של קבוצות מיעוט – הכרה מוסדית בשפתן ובתרבותן במרחב הציבורי.

שאלה 18

- חוק חינוך ממלכתי (התשי"ג–1953). הצגה: החוק קובע את מטרות החינוך הממלכתי; אחת מהן היא "ללמד את תורת ישראל, תולדות העם היהודי, מורשת ישראל והמסורת היהודית, להנחיל את זכר השואה והגבורה ולחנך לכבדם" – כך מערכת החינוך הממלכתית מחויבת להעביר לתלמידים את המורשת ואת המסורת של העם היהודי, וזה ביטוי לאופי היהודי של המדינה. ציטוט: "יוזמי הקמת הוועדה הסבירו כי היא נועדה להגביר את הידע של תלמידי ישראל על מורשת ישראל ועל המסורת היהודית שהתקיימה בקהילות יהודיות שונות." / "...כדי לתת לנושא זה ביטוי הולם וראוי בתוכנית הלימודים, כפי שקובע החוק." קישור: הוועדה פועלת להעמיק את לימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית בבתי הספר – מימוש מטרה זו של החוק.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 19–20

שאלה 19

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בדרישה להעלות את הקצבאות הניתנות לנכים לגובה שכר המינימום הקבוע בחוק, ללא קשר למידת המוגבלות של הנכה."

ב. שני נימוקים בעד העלאת הקצבה, כל אחד מבוסס על מושג אחר: הגישה הסוציאל־דמוקרטית (אחריות המדינה כלפי החלש, מדינת רווחה, רשת ביטחון סוציאלית) והזכות לכבוד (כולל הזכות לקיום מינימלי בכבוד) – כל אחד מוצג ומקושר לסוגיה. מושגים נוספים בעד: זכויות חברתיות (הזכות לרווחה), שוויון הזדמנויות / העדפה מתקנת, סולידריות. מושגים מקובלים נגד: הגישה הליברלית (מעורבות מינימלית של המדינה, אחריות הפרט, הפחתת מסים), הזכות לשוויון – הבחנה (קצבה זהה ללא קשר למידת המוגבלות מתעלמת משוני רלוונטי), שיקולי תקציב ועדיפויות בקביעת מדיניות הממשלה.

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני תומך/ת בהעלאת הגיל שבו יותר לרכוב על אופניים חשמליים, שכיום מותרת לרוכבים מגיל 16 ומעלה."

ב. שני נימוקים בעד העלאת הגיל, כל אחד מבוסס על מושג אחר: הזכות לחיים ולביטחון (חובת המדינה להגן על חיי הרוכבים ושל הולכי הרגל) ופסקת ההגבלה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (זכויות אינן מוחלטות; פגיעה בחירות מותרת בחוק או מכוחו, לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש) – כל אחד מוצג ומקושר לסוגיה. מושגים נוספים בעד: הזכות לשוויון – הבחנה (הגיל כשוני רלוונטי). מושגים מקובלים נגד: הזכות לחירות – חופש התנועה של בני הנוער; חופש העיסוק (בני נוער העובדים בשליחויות); הזכות לשוויון (פגיעה בכל בני הגיל בשל מעשי חלק מן הרוכבים, שגם מבוגרים מעורבים בתאונות).

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics